

18.12.2008

Dnro 91/4/08

**Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Petri Jääskeläinen**

**Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Iisa Suhonen**

## **VANKIPOTILAAN YKSITYISYYDEN SUOJA HAMMASLÄÄKÄRIN VASTAANOTOLLA**

### 1 KANTELU

Kantelija arvosteli 7.1.2008 päivätyssä kirjeessään vankilan käytäntöä hammaslääkärin vastaanotolla. Kantelijan mukaan vankilan käytäntöön kuuluu, että hammaslääkärin vastaanotolla on aina mukana kaksi vartijaa tutkimushuoneessa, mikä hänen mielestään loukkaa vankien yksityisyyden suojaa. Kantelijan mukaan näin meneteltiin myös 7.1.2008 hänen käydessä hammaslääkärin vastaanotolla.

---

### 3 RATKAISU

#### 3.1 Asiassa annettu selvitys

Rikosseuraamusviraston lausunnossa viitataan vankilan selvitykseen, jonka mukaan vankilan käytäntönä on, että valvontahenkilökuntaa on läsnä toimenpidehuoneessa silloin kun kyse on varmuusosastolle sijoitetusta vangista tai jos terveydenhuoltohenkilökunta haluaa vartijan olevan paikalla. Muissa tilanteissa valvontahenkilökunta on oven ulkopuolella. Nyt puheena olevana ajankohtana kantelija on ollut sijoitettuna varmuusosastolle. Lausunnon mukaan terveydenhuollon ammattihenkilöt päättävät valvontahenkilökunnan läsnäolosta terveydenhoitoyksikön potilasvastaanotoilla ja tämä koskee myös varmuusosastolle sijoitettuja vankeja. Hammaslääkäri ei ole tapauksen yhteydessä missään vaiheessa kyseenalaistanut valvontahenkilökunnan läsnäoloa eikä pyytänyt heitä poistumaan toimenpidehuoneesta. Rikosseuraamusviraston näkemyksen mukaan valvontahenkilökunnan toiminnan osalta asiassa ei ole havaittavissa virheellistä menettelyä. Rikosseuraamusvirastolla ei ole myöskään perusteita epäillä, että valvontahenkilökunnan läsnäolo hoitotilanteessa ei olisi ollut kantelijan kohdalla perusteltua ja tarpeellista terveydenhuoltohenkilökunnan turvallisuuden kannalta. Selvityksen perusteella kuitenkin vaikuttaa siltä, että kantelijaa ei ole kuultu valvontahenkilökunnan läsnäolon osalta ja että potilasasiakirjoihin ei ole tehty merkintöjä valvontahenkilökunnan läsnäolosta ja sen perusteesta.

Vankeinhoitolaitoksen terveydenhuoltoyksikön johtava ylilääkäri viittaa lausunnossaan hammaslääkärin selvitykseen, jonka mukaan toimenpiteen aikana ei ole keskusteltu kantelijan henkilökohtaisista asioista eivätkä vartijat saaneet tietää, minkälaista hammashoitoa potilas sai. Selvityksestä ei kuitenkaan ilmene, että potilasta olisi kuultu ulkopuolisten läsnäolosta hoitotilanteessa. Johtava ylilääkäri pitää tärkeänä, että apulaisoikeusasiamiehen 27.4.2007 samaa vankilaa koskevan ratkaisun periaatteita noudatetaan Vankeinhoitolaitoksen terveydenhuoltoyksikön potilasvastaanotoilla. Potentiaalisesti vaaralliseksi arvioidun henkilön yksityisyyden suojan loukkaus tulisi minimoida, jos mahdollista

niin, että vartijat ovat poissa vastaanottohuoneesta, mutta välittömästi oven takana tarvittaessa heti hälytettävissä paikalle tai niin, että he lasioven takana voivat seurata potilaan käyttäytymistä, mutta eivät kuulla vastaanotolla käsiteltäviä asioita.

### 3.2

#### Kannanotto

Olen 27.4.2007 antamassani nyt puheena olevan vankilan poliklinikan hammashoitoa koskevassa ratkaisussani (dnro 1643/4/05) käsitellyt samaa asiaa, mistä kantelija on nyt kannellut. Olen esittänyt käsitykseni, että lähtökohtana tulee olla aina se, että hoitotilanteessa ei ole läsnä ulkopuolisia. Mikäli vartijan läsnäoloa hoitotilanteessa pidetään välttämättömänä, tulee se kussakin yksittäistapauksessa pystyä perustelemaan ja yksityisyyden suojan loukkaus minimoimaan. Sen selvittämiseksi, tarvitaanko vartijan läsnäoloa hoitotilanteessa, tulee kuulla lääkäriä. Olen pitänyt myös tärkeänä, että vangin mielipide vartijan läsnäolosta selvitetään ja että potilasasiakirjoihin tehdään asianmukaiset merkinnät ulkopuolisten läsnäolosta ja sen perusteista sekä potilaan kuulemisesta. Kannanottoni on tuolloin saatettu sekä vankilan johtajan että vankilan hammaslääkärin tietoon.

Rikosseuraamusviraston lausunnosta saa käsityksen, että vankilan käytäntönä on, että valvontahenkilökuntaa on aina läsnä toimenpidehuoneessa silloin kun kyse on varmuusosastolle sijoitetun vangin hoitovastaanotosta. Apulaisoikeusasiamies Ilkka Rautio on 13.8.2004 antamassaan ratkaisussa (dnro 960/4/03) ottanut kantaa siihen, voidaanko tietyn vankiryhmän osalta pitää lähtökohtana vartijan läsnäoloa lääkärin vastaanotolla. Tapauksessa oli kysymys tilanteesta, jossa vangin yksityislääkärisä käynti ei toteutunut, koska vanki kieltäytyi menemästä vastaanotolle vartijan saattamana. Vankilan selvityksen mukaan vartijan läsnäolon perusteena oli se, että kyseessä oli huumausainerikoksesta syytettynä oleva tutkintavanki ja että sellaisessa tapauksessa oli normaali käytäntö, että vartija oli koko ajan läsnä. Apulaisoikeusasiamies Raution mukaan vartijan läsnäolo hoitotilanteissa tulee kysymykseen vain poikkeuksellisissa tilanteissa ja lähinnä silloin, kun tämä katsotaan välttämättömäksi epäiltäessä karkaamista tai kun hoitohenkilökunnan turvallisuus sitä vaatii. Vartijan läsnäolo ei saa olla lähtökohta, vaan se tulee kysymykseen ainoastaan siinä tapauksessa, että vartiointitehtävää ei voida muutoin asianmukaisesti hoitaa. Raution mukaan oli pidettävä virheellisenä käytäntöä, jossa vartijan läsnäolo hoitotilanteessa olisi jonkun tietyn vankiryhmän osalta lähtökohta ilman, että siihen olisi edellä kerrotun kaltaista erityistä syytä.

Edellisen lisäksi totean, että huolimatta siitä, että vanki on sijoitettuna varmuusosastolle, tulee hänen kohdallaan muiden vankien tavoin erikseen arvioida, tarvitaanko vartijan läsnäoloa vankipotilaan vastaanotolla terveydenhuoltohenkilökunnan turvallisuuden varmistamiseksi. Kantelijan kohdalla eräänä syynä vartijoiden läsnäoloon on ollut selvityksen mukaan se, että hän on toisessa vankilassa uhanut henkilökuntaa väkivallalla. Tältä osin näyttäisi siltä, että vartiointihenkilökunnan läsnäololle on ollut perusteltu syy. Käsitykseni mukaan yksityisyyden suojan loukkausta hoitotilanteessa on pyritty minimoimaan siten, että vartijoilla on ollut hammaslääkärin selvityksen mukaan vain kuuloyhteys ja että keskustelussa ei ole tuotu esille arkaluontoisia asioita. Näin ollen asia ei anna minulle tältä osin aihetta muihin toimenpiteisiin, kuin että saatan vankilan tietoon käsitykseni siitä, että vartijan läsnäolo hoitotilanteessa tulee myös varmuusosastolle sijoitettujen vankien osalta perustua yksilölliseen arvioon.

Hammaslääkärin ja vankeinhoitoesimiehen selvityksestä saa käsityksen, että hammaslääkäriltä ei ole tiedusteltu vartijoiden läsnäolon tarpeellisuudesta, koska kantelija on ollut sijoitettuna varmuusosastolle ja vankilan käytäntönä on ollut, että tällöin valvontahenkilökunta on aina paikalla hoitotilanteessa. Rikosseuraamusvirasto on lausunnossaan todennut, että hammaslääkäri ei ole hoitotilanteessa missään vaiheessa kyseenalaistanut vartijoiden läsnäoloa eikä pyytänyt heitä poistumaan toimenpidehuoneesta. Tältä osin totean, että se seikka, että lääkäri ei ilmaise kokevansa vartijan

läsnäoloa hoitotilannetta haittaavana, ei oikeuta vartijaa olemaan läsnä. Kysymys on nimenomaan potilaan yksityisyyden suojasta, ei lääkärin. Saatan tämän käsitykseni Rikosseuraamusviraston ja vankilan johtajan tietoon.

Selvityksen perusteella on pääteltävissä, että kantelijaa ei ole kuultu vartijoiden läsnäolon osalta. Potilasasiakirjoihin ei ole myöskään tehty merkintöjä ulkopuolisten henkilöiden läsnäolosta ja sen perusteesta. Katson, että hammaslääkäri on laiminlyönyt velvollisuutensa tältä osin.

4

#### TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.2 esittämäni käsityksen lääkärin mielipiteen kuulemisesta vartiointihenkilökunnan läsnäolon tarpeellisuudesta hoitotilanteessa Rikosseuraamusviraston tietoon.

Saatan edellä kohdassa 3.2 esittämäni käsityksen siitä, että vartiointihenkilökunnan läsnäolon tarpeellisuus hoitotilanteessa tulee arvioida yksilöllisesti ja että terveydenhuollon ammattihenkilöä tulee kuulla läsnäolosta, vankilan johtajan tietoon.

Saatan edellä kohdassa 3.2 esittämäni käsityksen potilaan kuulemisesta sekä kuulemisesta ja vartijoiden läsnäolosta tehtävistä potilasasiakirjamerkinnöistä vankilan hammaslääkärin tietoon.

Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni Rikosseuraamusvirastolle, vankilan johtajalle ja hammaslääkärille.